

Με τήν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, μέ πίστιν εἰς τόν τιμίον ἀγῶνα
μας, μέ τήν συμπράξασιν ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί μέ τήν
βοήθειαν τῶν Κυπρίων.

ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΙΝΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΣΥΓΟΥ.

Με σύνθημα ἐκεῖνο, τό ὁποῖον μέν κατέλειπον οἱ πρόγονοί
μας ὡς ἱερᾶν παρακατάθεσιν " Ἡ Τ Ἀ Ν Ἡ Ε Π Ι Τ Α Σ ".

Α Ν Θ Ο Λ Ο Γ Ι Ο

ΚΕΙΜΕΝΩΝ

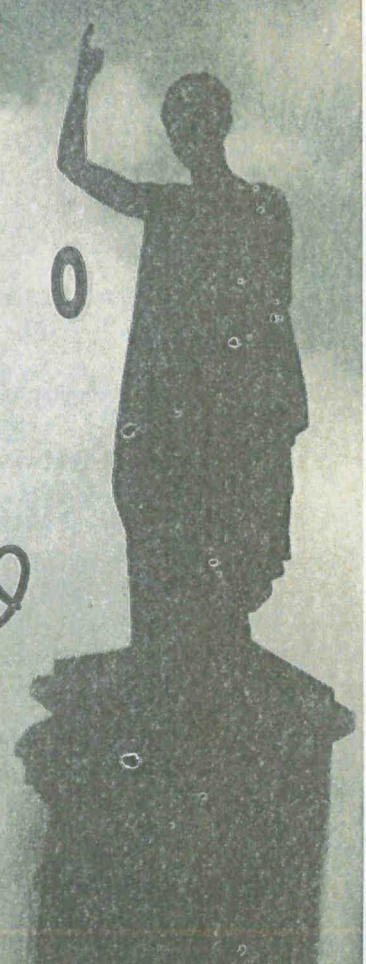
για τον Αγώνα

της ΕΟΚΑ 1955-1959

Ανθολόγηση:

Μιχαήλκης Ι. Μαραθεύτης

Ρούλα Ιωαννίδου-Ξαύρου

Αποσπώμενο
ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΑΤΣΗ

κε αναγκαίο.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Κοιμούμαι μ' ένα όνειρο
ξυπνώ με μια ελπίδα
ίσως και δω μια μέρα φως
ελεύθερη πατρίδα

Ξύπνα, καπμένε μου ραγιά,
και σήκωσ' το κεφάλι
τη δόξα πούχες μια φορά
απόκτησέ την πάλι.

Διασκευή του τραγουδιού «Νάμουμ πουλί να πέθαινα»

(«ΠΑΝΤΑ ΜΠΡΟΣΤΑ», ΚΥΠΡΟΣ 1985)

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Γεννήθηκε στην Τρεμετουσιά της επαρχίας Λάρνακας το 1940. Σπούδασε Δημοσιογραφία στην Αθήνα. Εργάστηκε σε διάφορες εφημερίδες και από το 1974 είναι αρχισυντάκτης στην εφημερίδα «ΕΣΤΙΑ» των Αθηνών. Έχει να επιδείξει πλούσιο συγγραφικό έργο. Έγραψε ποίηση, διηγήματα, χρονογραφήματα, άρθρα και μελέτες ιστορικού περιεχομένου. Υπηρέτησε τον Αγώνα της ΕΟΚΑ.

Φυλακισμένα Μνήματα

Φύγαν εκείνοι... Και μείναμ' έμεις.
Μείναμε με την πυρογραφία
τών αγαπημένων τους μορφών
άσβηστα χαραγμένη στην καρδιά μας.

Κρανίου τόπος

Έδω είν' ό Γολγοθάς και του κρανίου ό τόπος,
έδω δέν κύλησαν θερμά
τά δάκρυα καμμιανής μπτέρας.

Ἐδῶ, ξένε, τελέστηκε ἡ τρανὴ
ἀνθρωποθυσία τῆς Λευτεριάς.
Ἐδῶ ἡ ἀγκόνη... Τὴν μέρα σέρνονται
ὀλόγυρα οἱ σαῦρες καὶ τὶς νύχτες
κρῶζουν ἀνατριχιαστικά οἱ κουκουβάγιες.
Ἐδῶ ἔγινε ἡ σπονδὴ...
Νύχτα ἔσκαβαν, νύχτα ἔθαβαν,
νύχτα «ὀλοκλήρωναν» τὸ ἔργο τους.
Ἐδῶ ἡ δικαιοσύνη «ἀπενεμήθη»
κι ἐδῶ ἡ δικαιοσύνη ἔπεσε αἰμόφυρτη.

Φυλακισμένα Μνήματα.
Μὰ ὄχι! Ποιὸς τὸ εἶπε αὐτὸ;
Κάστρα τῆς Λευτεριάς ἐλεύθερα
τ' ἅγια τους μνήματα!...
Κιβωτὸς μὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων,
ἱερὸ κουβούκλιο τῆς Λευτεριάς.

Ἐδῶ οἱ ἄγγελοι τῆς Λευτεριάς
ἐδῶ ἔπεσαν μὲ συντριμμένες φτεροῦγες.

Δὲν εὐωδᾷ βασιλικὸς
καὶ δὲν φωτᾷει καντήλι,
κι οὔτε θρασομανᾷ τὸ δεντρολίβανο.
Πέτρα τὴν πέτρα, ξερολιθιά ὀρθώνεται
ἡ κιβωτὸς τῆς λατρείας.
Συρματοπλεγμα καὶ θραύσματα γυαλιοῦ.
Τόπος κλειστὸς ἀπὸ παντοῦ.
Ὀλάνοικτος, ἓνας λεύτερος
τειράγωνος οὐρανὸς ἀπὸ ψηλά.

Κι ἓνας ἥλιος νὰ στέκει καταμεσήμερο
καὶ νὰ προσκυνᾷ μὲ δέος
τοὺς δεκατρεῖς σταυροὺς στὸ κῶμα.
Κι ὅταν μέσα σὲ μαβιὲς
καὶ μέσα σὲ πορτοκαλόχρυσες ἀνταύγειες
γέρνει στὴ δύση, ἀφήνει νὰ συμπλέκωνται παράξενα
οἱ δεκατρεῖς σκιές...

Τέτοια θὰ ἔλεγαν

«Πλήρης ἡμερῶν ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον»...
Μὲ τέτοια θ' ἄρχιζαν κάποτε τὴν νεκρολογία μας,
παραθέτοντας τ' ὄνομά μας
καὶ κοντὰ τὰ ὑπερώριμα χρόνια μας:
Ἐβδομήντα, ὀγδόντα ἢ κι' ἐνενήντα ἀκόμα.
Θᾶρχονταν νὰ μᾶς κλάψουνε παιδιὰ κι ἐγγόνια
κι ὕστερα θὰ μᾶς προβοδοῦσαν
γιὰ τὴν πολιτεία τοῦ κάτω κόσμου,
συγκινημένοι ναί, μὰ μὲ τὴν σκέψη
ὅτι «τᾶφαγε ὁ γέρος τὰ ψωμιὰ του».
Τώρα, ποιά ψωμιὰ, ποιῆς μέρες καὶ ποιά χρόνια;

Φύγαμε τόσο γοργὰ, τόσο ἄγουρα,
νοιώθουμε πὼς δὲν προλάβαμε νὰ γεννηθοῦμε.
«Πλήρης ἡμερῶν...».
Μᾶς ἔλειπαν μέρες πολλῆς, χιλιάδες!
Μᾶς ἔλειπαν χαρὲς, μᾶς ἔμενε
νὰ δοῦμε νὰ μπουμπουκιάζει κάποια ἐλπίδα...

Κάτι εἶναι, μιὰ συντροφιά ἐπὶ τέλους,
οἱ ντελικάτες τριανταφυλλιῆς ποὺ φύτεψαν ἐδῶ
νὰ τοιμπούν καὶ νὰ εὐωδιάζουν τὸν νωθρὸν ἀγέρα.
Κάτι εἶναι τὸ πατροπαράδοτο δεντρολίβανο.
Κυπαρίσσια μᾶς λείπουν.
Νᾶχαμε δεκατρία κυπαρίσσια,
νὰ καϊδεύουμε μυστικά τις ρίζες τους,
κι αὐτὰ νὰ ξεπεπιοῦνται μαυροπράσινα
ψηλὰ, ψηλὰ, ψηλὰ, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς τοίχους,
ψηλὰ σουβλίζοντας τοὺς αἰθέρες.
Νὰ σᾶς βλέπουν καὶ νὰ τὰ βλέπετε.
Κι ἐμεῖς νὰ βλέπουμε τις ρίζες τους,
κι ἐμεῖς νὰ θρέφουμε τις ρίζες τους...

Ὁ Ρήγας τῆς Ἀνατολῆς κι ὁ βασιλιάς τῆς Δύσης
γιὰ μᾶς πιά δὲν πρόκειται τίποτε νὰ σκεφτοῦν,
τίποτε ν' ἀποφασίσουν μεταξὺ τους...
Στὶς πλακόστρωτες δίκωρες δὲν πρόκειται
ν' ἀκουσθῆ ὁ καρσιλαμᾶς ὁ ξέφρενος.
Καὶ τὸ ἀφράτο τοῦ γάμου κρεβάτι

δὲν θὰ πορφυρωθεῖ ἀπὸ τῆς νύφης
τὸ μυστικὸ πάναγνο αἷμα...

«Υστάτη ἐπιθυμία»...
καὶ μήπως εἶχαμε κάποια πρώτη,
μήπως εἶχαμε κάποια δεύτερη;
Μᾶς ἔδωσαν πέννα καὶ χαρτί!
Χρόνο δὲν μᾶς ἔδωσαν.
Θὰ θέλαμε... νὰ δεῖτε πόσο θὰ θέλαμε...
Θὰ θέλαμε περίπου μισὸ ἑκατομμύριο ὥρες.
Μιά ὥρα γιὰ τὸν καθένα σας,
γιὰ σᾶς καὶ τὰ παιδιὰ σας.
Ἕνα γράμμα γιὰ τὸν καθένα σας
ραντισμένο μὲ τὰ δάκρυα τῆς ἀγάπης μας,
σφραγισμένο ἀπ' τὴν λογοκρισία
καὶ μὲ θυρίδες ἀνοιγμένες στὰ σημεῖα
ὅπου ὤθησαν τὴν λέξη «Λευτεριά» νὰ φύγῃ...

Τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνο τὸν εἶπαμε
ἄλλοι φωναχτὰ, ἄλλοι σιγανὰ,
ἄλλοι τὸν εἶπαμε ἀπὸ μέσα μας.
Τὸν εἶπαμε, αὐτὸ εἶναι σίγουρο,
δὲν εἶναι μῦθος, οὔτε ψέμα.
Ν' ἀκούγατ' ὅμως πῶς τὸν εἶπαμε;
— καλύτερα ποτὲ νὰ μὴν ἀκούγατε
πῶς τὸν εἶπαμε.
Δὲν μπορούσαμε νὰ μὴν τὸν ποῦμε,
δὲν εἶχαμε δικαίωμα...

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ Παπαντώνης μᾶς φιλοῦσε
στὰ πρόχειρα φέρετρό μας,
νόμισε πῶς δὲν τὸν ἔβλεπε κανεὶς,
νόμιζε πῶς δὲν τὸν βλέπαμε.
Κι ἄρχισε νὰ κλαίῃ σὰν παιδί.
Τὸν εἶδαμ' ἔμεῖς...
Ἦμαστ' ἀκόμη ζεστοὶ
καθὼς βιαστικὰ μᾶς κατέβασαν
ἀπὸ τὸ σκοινὶ τῆς κρεμάλας.
Νοιώσαμε ποὺ τὰ δάκρυα τοῦ Παπαντῶνη
ἔβρεχαν τὰ χλωμὰ μας πρόσωπα...

Τι σιγουριά και τι ακρίβεια:
εικοσιτέσσερις ἢ τὸ πολὺ τριανταεξί
ὥρες ἀπὸ τὸν θάνατο, ἢ ταφῆ!
Ἐμεῖς τὸν κανόνα τὸν ἀνατρέψαμε,
τὸν «καταστρατηγήσαμε».
Ζεστοὶ κατεβήκαμε στὸ κῶμα,
ζεστοὶ ἀγκαλιάσαμε τὴν κρύα γῆ,
ζεστοὶ ἀρχίσαμε τὴν κρυερή,
τὴν μακρυνὴ πορεία τῆς ἀξημέρωτης νύκτας.

Στοῦ κάτω κόσμου τὴν ἀπέθαντη ζωὴ
νεκροὶ θὰ ζοῦμε πάντα,
κι ἀπολησμονημένοι ἀκόμα θὰ θυμόμαστε
τὴν ὁμορφιὰ τοῦ πάνω κόσμου.

Σὲ πέλαα μακρυνὰ δὲν πήγαμε
καὶ πολιτεῖες μαγικὲς δὲν καθρεφτίστηκαν
ἐπάνω στοὺς βολβούς τῶν δυὸ μαπῶν μας.
Ὅσο ἑμᾶς μᾶς φτάνει νὰ θυμόμαστε:
Ἐναν λεβέντη Πενταδάκτυλο (βασιλεῖο
καὶ καταφυγὴ τοῦ Κυριάκου).
Τὸν εἶπαν — θυμόμαστε, ἀκόμα θυμόμαστε
τοὺς μύθους τῆς πονεμένης μας γῆς —
τὸν εἶπαν Πενταδάκτυλο.
Τόνε λένε μέχρι σήμερα Πενταδάκτυλο.
Ἐνα βουνὸ γκριζοπράσινο
μὲ πυχώσεις καφὲ καὶ πορτοκαλί.
Ἐνα φρύδι στὸ μέτωπο τῆς πικρῆς στεριάς.
Μιὰ βράχινη ἔξαρση, ἓνα τεῖχος
ποὺ ἀντικόβει τοὺς χιονιάδες τῆς Καραμανιάς.
Τὸν εἶπαν Πενταδάκτυλο...
Παραμυθάδες ποῦταν οἱ παπούδες μας!
Ἐνας γίγαντας εἶπαν, ἀκρίτας ἐφύλαγε
τὶς βορεινὲς θάλασσες
κάπου ἐκεῖ ποὺ λούζεται σήμερα
ἢ σταχτοπούτα μας Κερύνεια.
Κι ἄκουσε, εἶπαν, πὼς Σαρακῆνοι
πατήσανε τὸν κάμπο... κι ἔτρεξε, πήδησε, ἦρθε.
Ἐκεῖ π' ἀκούμπησε ἡ φοβερὴ του χέρα,
νὰ μέχρι τώρα τὰ σημάδια...

Μᾶς φτάνει νὰ θυμόμαστε τ' ὀρθόστηθο Τρόδος.

Μὲ τὰ χωριά νὰ ξεκουράζουν τὸ μόχθο τους
ἀνάμεσα στὶς ἀγκαλιὲς τῶν καταπράσινων πευκόνων.
Τὰ χωριά ποὺ μυρίζουν ἀσβέστη
τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ, ὄντας στὶς σκάλες
ἀνεβασμένες οἱ χωριάτισσες ἀσπρίζουνε
τὶς κάμαρες, τὸν ἡλιακὸ, τὸ σῶσπιτο.
"Ὅλοι τὸ Πάσχα γυρίζουν ἐκεῖ
ὄλοι γυρίζουνε τὸ Μέγα Σάββατο,
τὴν ὥρα ποὺ ἡ γειτονιὰ μοσχοβολᾷ
ἀπὸ τὶς ξεφουρνισμένες φλαοῦνες.
"Ὅλοι γυρίζουν... ὄλοι... ὄλοι...
Καὶ τ' Ἄν Βασιλιοῦ... «Ἄν Βασιλῆ Βασιλιᾷ
δεῖξε καὶ φανέρωσε»...
Τὶ νὰ φανέρωσει πιά;
Γευτήκαμε ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος...

Ρωμαντικοὶ, θὰ πεῖτε. Ρωμαντικοὶ ποὺ εἴμαστε
νὰ μιλάμε γιὰ τέτοια, πέντε πόδια κατ' ἀπ' τὸ κῶμα.
Ρωμαντικοὶ, θὰ πεῖτε, τέτοια νὰ σκεφτόμαστε.
Ρωμαντικοὶ, ναι! Γιατὶ ἂν δὲν εἴμαστε,
αὐτὴν τὴν ὥρα δὲ θὰ βρισκόμαστε στὰ πέντε πόδια,
μέσα στὴν ὑγρὴ γῆ
(στὸ μπρικό τὸ κῶμα, καθὼς λὲν οἱ ποιητὲς).
Δὲν θὰ εἴμαστε ἐδῶ μέσα... ἄς μὴ — ἐπὶ τέλους —
ἄς μὴ σᾶς ξεναγήσουμε σ' ὅλα ἐδῶ τ' ἀξιοπρόσεκτα.
Θᾶμαστε ποῦ;
Τουλάχιστον σ' ἓνα σπίτι,
τουλάχιστον μὲ τὶς παντοῦφλες
τουλάχιστον νὰ λέμε ἱστορίες
μὲ τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια μας
— αὐτὰ ποὺ δὲν προλάβουμε νὰ κάνουμε —
Τουλάχιστον νὰ μετᾶμε τὶς ὥρες
σὺν πέφτει ἡ χειμωμιάτικη νυχτερινὴ βροχὴ
— αὐτὴ ποὺ μᾶς γλείφει καὶ μᾶς ἀφανίζει τώρα.
Τουλάχιστο... τουλάχιστο...

"Ὅταν ἔφυγαν οἱ ξένοι,
ἄνοιξαν τότε τὰ φυλακισμένα μας μνήματα
— δυὸ καὶ τρία χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ μᾶς σκότωσαν.
Ἐτριξε ἡ σιδερένια ἀμπάρα κι ὤρμησαν οἱ μάνες
νὰ κλάψουνε τὸ κλάμα ποὺ δὲν μᾶς ἔκλαψαν.
Μαῦρα πουλιὰ ὀδύνης σπαρτάρησαν στοὺς τάφους μας.

— Τίς νοιώσαμε καὶ τίς εἶδαμε ἐμεῖς
μέσ' ἀπ' τίς ἄδειες κόγχες τοῦ κρανίου.
Ἄγκάλιαζαν σφικτὰ τὸ κῶμα μας,
ἐμπηγαν τὰ νύχια στὸ σκληρὸ τὸ κῶμα,
προσπαθώντας νὰ μᾶς ἀγκαλιάσουνε.
Καὶ κλαῖγαν, κλαῖγαν ἀσταμάτητα.
Φέραν βασιλικούς καὶ δεντρολίβανο,
φέραν κεριὰ καὶ τ' ἄναψαν.
Κι' ὡς φύγαν πιά κατὰ τὸ βραδυνὸ ἀποκαμωμένες,
μὲ στερεμένα πιά τὰ δάκρυα,
μείναμε μεῖς μὲ συντροφιά
τίς δεκατρεῖς φλογίτσες τῆς ἀγάπης τους
νὰ τίς χαϊδεύη ἀνάλαφρο τ' ἀγέρι.

Ἀπολείτουργο

Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων, δι' εὐχῶν τῶν μαρτύρων μας.
Μὲ τὴν ἀγάπη τους, μὲ τὴν εἰκόνα τους
νὰ μᾶς καίει τὰ μάτια
καὶ νὰ μᾶς ὑγραίνει τὰ βλέφαρα,
φτάνουμε σ' ἀπολείτουργο.
Ἀπόλυση τώρα...
Ἦχοῦν καμπάνες θριαμβικές...

Ἐχασαν τὴν ὥραία σάρκινη ζωὴ τους
κι ἔγιναν ἴδια ἡ ζωὴ εἰς αἰῶνας αἰώνων!
Ἐφηβοὶ ἔμειναν γιὰ πάντα κι Ἀπόλλωνες.
Μπῆκαν σὲ δυὸ μέτρα κῶμα
κι ἀπλώθηκαν σ' ὀλόκληρη τὴ γῆ μας.
Μείναμε μὲ τὴν πυρογραφία
τῶν ἀγαπημένων τους μορφῶν
ἄσβηστα χαραγμένη στὴν καρδιά μας.

Μουσικὲς φωνὲς τοὺς ἐμίλησαν,
ψίθυροὶ ἀπόκοσμοὶ τάραξαν τὸν ὕπνο τους
καὶ σὰν σεισμὸς τοὺς ξύπνησαν
καὶ τοὺς ἔντυσαν τὴν πανοπλία τῆς ἀπόφασης.
Ἄφησαν λακουβωμένο τ' ὀλόζεστο κρεβάτι
καὶ γούβιασαν τὴν κρῦα μας γῆ

Πυρσό στο χέρι απ' τὴ φωτιά τοῦ Μαραθῶνα
μπροστὰ πηγαίνοντας ὁ ΔΙΓΕΝΗΣ
κι ἡ ΕΟΚΑ θρυλὸς μᾶς φωνάζει
ἐμπρὸς, παιδιά, στὸ δρόμο τῆς τιμῆς.

* ΠΡΩΤΟΤΡΑΓΟΥΔΗΘΗΚΕ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΑ ΠΥΛΑΣ.
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ: Ζ.Σ.ΡΩ ΣΤΑ ΣΥΡΜΑΤΟΠΛΕΙΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

Στὴν ἱερὴ μνήμη τοῦ Κυριάκου Μάτσου

Δὲ θὰ περάσετε, εἶπερ στὸν ἐχθρὸ. Ἰσκιὸι γιγάντων
μοῦ παραστέκουνε ἀπ' ἔξω, κι ὁ Γρηγόρης
χορεύει τὸν πυρρίκη καὶ μὲ καλεῖ
νὰ πολεμήσουμε ἀντάμα. Ἀντίκρυ ὅλοι σταθῆτε,
γιὰ πατρίδα, γιὰ τιμὴ, γιὰ λευτεριά νὰ πολεμήσω.

Κριτὲς μας τοῦ Βουνοῦ ἢ Ρήγαινα κι οἱ Δράκοι
τῶν Ἑκατὸ Σπιπῶν. Ἔτοιμοι, βγαίνω.
Μὰ ἡ μπόμπα τοῦ ἐχθροῦ μὲς τὸ ἀμπρὶ ριγμένη
σοῦ κόβει πόδι καὶ φωνὴ, πρὶν βγῆς στὸ φῶς.
Εὐκόλη νίκη, μὰ ἐσένα ἢ δόξα στὰ οὐράνια μὲ τὴ ψυχὴ
[ἀνεβαίνει.

Ζάλογγο, Θερμοπύλες, Ἀλαμάνα, μεριάστε,
πλάϊ σας νὰ σηθῆ τοῦ Πενταδάκτυλου ὁ Θρυλὸς.
Χάροντα, κράτα τὸ κουπί, ἢ Ρήγαινα νὰ δέση τὴν πληγὴ του
κι οἱ δράκοι τῶν Ἑκατὸ Σπιπῶν
παιᾶνα θριαμβικὸ νὰ τραγουδήσουν στὴ θανὴ του.

ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΠΥΛΑΣ, 2 ΜΕΤΑ ΤΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ, 24.11.58

Κυπριόπουλο

Ἄγορι, νιὲ τεχνίτη, μαθητάκο τοῦ σκολειοῦ!
Στὴ μεσονύχτια φλόγα τοῦ Ἀπριλιοῦ,
ποὺ τράνταξε τὴ γῆ καὶ φλόγισε τὰ οὐράνια,

Κυριάκος Μάτσος

Η μαπά σου πώς με κοιτάζει με παράπονο
μέσα στο χρόνο!..
Τα δύο γαλανά σου διάφανα μάτια
ψάχνουν αέναα να βρουν το πρόσωπο
της καταιγίδας.
Κι είχαμε - θυμάσαι - μαζί μεγαλώσει
με το τραγούδι εκείνης της Επανάστασης.
Μας ανέβασε δυο πήχες ψηλά
το κομματιασμένο κορμί εκείνου του αετού
στα σπλάχνα μέσα του Πενταδάκτυλου
που πεισματικά ψαχούλευε να γράψει
τους τελευταίους του στίχους
και με το εκπιναγμένο του χέρι
κτυπούσε δυναμικά πια
την κατάκλειστη
πόρτα της ελευθερίας - επί τέλους -
ν' ανοίξει.

Θεσσαλονίκη
1.3.1988

(«Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΜΟΥ ΟΝΗΣΙΛΟΣ», ΛΕΜΕΣΟΣ 1989)

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο το 1948. Σπούδασε Ελληνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Παρακολούθησε μαθήματα Γαλλικής Φιλολογίας στην Ελλάδα και τη Γαλλία. Υπηρετεί ως Β.Δ. σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης. Ασχολείται με το δοκίμιο, την ποίηση, το θέατρο και την αρθρογραφία.

Διαπρύσιος ομιλητής

Ο λόγος πατριωτικός σε επιτύμβιες στήλες,
κυπαρισσένια τρόπαια
και προτομές ηρώων.
Επίσημοι ομιλητές σίβαν γερά τις λέξεις
να σιάξουν χυμό καθαρικό
απ' τη νοερή τους κούπα.
Ο λόγος τους με τυπική περιβολή
έντυνε των ηρώων την κόμη
μες στο γαλάζιο του αφρού,
το πράσινο της δάφνης.
Στρωμένα τα προαύλια με αγιόφυλλα μυρσίνης
ξεχείλιζαν από παλμό τους εθνικούς μας δρόμους.
Η δοξολογία φούντωνε στο στόμφο της κραυγής
που τα μεγάφωνα ύψωναν στον ουρανό της πόλης.
Ζήτω και εύγε αρετή των επικών ηρώων,
πώς να τη φτιάσουν οι επίγονοι
με της εύνοιας τη χάρη.

Ήταν η πόλη ηρώο διάπλατο με βάθρο,
ιδανικούς αγώνες.
Απ' τις τάξεις έφυγαν,
απ' τα χωριά, τους κάμπους
και πήραν σβάρνα τα βουνά
πέρα τα καταρράχια
μαχητές καταζητούμενοι πολεμιστές κι αντάρτες
να πνίξουν λιονταρόψυχοι το αγγλικό λιοντάρι.

Περίφραση η πόλη ανάθετε στους ρήτορες
να υμνήσουν τ' αλύγιστα κορμιά, το κάλλος του μετώπου.
Κήρυκες διαπρύσιοι ανέβαιναν στο βήμα

Πανεπιστήμιο
Αθήναι. Υπηρετεί
ση, το θέατρο

ν' ανάψουν φλόγα άσβηστη, να κτίσουν μετερίζι
μην πάει χαμένος ο καιρός και των αντρών η φήμη.

Έτσι τα θρανία μεγάλωναν παιδιά
κι οι μανάδες ήξεραν ποιο γάλα να βυζάζουν,
να 'ναι οι πατέρες σίγουροι πως δε θα τους ντροπιάσουν.

Κι η πόλη φοινικιά λυσίκομη έδειχνε με το χέρι.
Εδώ είναι Μάτσος, Πάλλουρος, Τουμάζος κι Αυξεντίου.
Εδώ οι σημαίες γδυθήκαν τους ιστούς για σάβανο
που ο τρανός ομιλητής ξεσχίζει.
Άσπρους χιτώνες τους φορά
κι αστραφτερά σαντάλια
να 'βγουν απ' τα μνήματα στις πόλης το γιορτάσι.
Εδώ δεν είναι θάνατος, θρήνος, μοιρολόι.
Εδώ είν' αλώνι λευτεριάς κι αθανασίας πόλη.
Εδώ τα σημαντρα νχούν Ανάστασης μαντάτα.

(«ΤΕΥΚΡΙΔΩΝ ΕΠΑΝΟΔΟΣ», ΛΕΥΚΩΣΙΑ)

Εκείνα τα παιδιά

Εκείνα τα παιδιά
παλικάρια σιωπηλά

με τη φωτιά στο χέρι
τη λάβα στην καρδιά.

Εκείνα τα παιδιά
λουλούδια δροσερά

με τη αυγή στα μάτια
τη βιάση στη θωριά.

Εκείνα τα παιδιά
πολεμιστές κι αντάρτες

Καὶ λεύτερο πιά τὸ σχολεῖο,
ὦ δάσκαλε, σ' εὐγνωμονεῖ.
Τιμᾶ ἡ ψυχὴ μας τὸν ἀντρεῖο
γιὰ τὴ θυσία του τὴν τρανῆ.

Μόδεστος ὁ Πρωτομάρτυρας

Τοῦ πρωτομάρτυρα τοῦ ἀγώνα
τοῦ Μόδεστου τοῦ Λιοπετριοῦ
μιὰ μνήμη ὡς φῶς μὲς στὸν αἰῶνα
θὰ πλέξω μ' ἄνθη τ' Ἀπριλιοῦ.

Ὁ θάνατός του πρώτη νίκη,
σημαία τ' ἀγώνα μας τρανῆ.
Σ' αὐτὸν ἡ πρώτη δόξα ἀνήκει
ἡ ἑλληνικὴ καὶ γαλανῆ.

Αὐτὸς ποὺ πέφτει γιὰ μιὰ ιδέα
γιὰ πάντα θάνατ' ἀμαχητῆς,
θὰ ζῆ μὲς στ' ἅγια καὶ τὰ ὠραῖα
κοντὰ μας, φῶς τῆς ἀρετῆς.

(«ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ 1955 - 1959»,
ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΠΑΙΔΙΟΥ, 1979)

Ἡ μπαλλάντα τοῦ Κυριάκου Μάτση

Εἶχε τὸ κάλλος ποὺ γεννᾶν οἱ ιδέες
κι ἀπόφαση σὰν τὴ σφιχτὴ γροθιά
τ' ἀγροτικοῦ καπμοῦ ποὺ ἀπ' τὴς ἀρχαῖες
χροنيὲς παιδεύεται γι' ἀπλοχωριά,
κι εἶχε εὐλικρίνειες στὸν τράχηλό του ὠραῖες
ποὺ λάμπαν σὰν τοῦ μόχθου τὴ σταλιά.

Εἶχε δὲν εἶχε ἡ νιότη τ' ἄνθος δέσει
στὸ προικισμένο του φαρδὸ κορμί
κι ὁ σπόρος τῆς πατρίδας εἶχε πέσει
στὴν εὐφορῆ τῆς ὑπαρξῆς του γῆ

κι είχε μι' ἀρχαία καρφώσει μὲς στὴ μέση
τοῦ ὀρίζοντα λαμπρότατη ἀρετὴ.

Τι εἶναι τὸ μέλλον δίχως τὴν πατρίδα;
Κούπα οὐρανοῦ πηχτοῦ ποῦ δὲ φωτᾶ.
Ὁ δεύτερος σὸ στήθος του ἀλυσίδα
τὴν ἴδια του συνείδηση κρατᾶ.
Πρώτη ἀρετὴ νὰ παίρνης στὴν ἐλπίδα
καὶ νὰ τραβᾷς κι ἄς εἶναι γύρω ἐρμιά.

Γιὰ τοῦτο πῆρε τὴ δροσάτη νιότη
σὰν τὸ δαμάλι σὲ νοερὸ βωμὸ
κι ἦρθε κοντὰ του ὡς ἄγγελος ἢ αἰωνιότη
μ' ἓνα χρυσὸ τοῦ μάρτυρα σταυρὸ
κι ἦταν στερνὸς νεκρὸς μὰ μὲς τὴν πρώτη
γραμμὴ τῶν πρώτων ἄνθος γαλανὸ.

(«ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ»,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ 1962)

Νεκρὸς πολεμιστῆς

Τὴν ἔξοχη μορφὴ ἀργαγγέλου
μᾶς πρόσφερες στὴ γῆ
μὲ πράξη κι ἄποψη γενναία.
Ἵψωσες μιὰ φτωχὴ παράδοση.
Τὸ σκλαβωμένο κῶμα σὲ καλύπτει.
Μὰ φύτεψες τὸν σπόρο
τὴν ὥρα ποῦ ἦταν ἔτοιμη κι ἡ γῆ.

Τὴ γραφικὴ σου νιότη δὲ θὰ κλαῖμε.
Γέμισε τόσο τὴ ζωὴ ἐδῶ πέρα
ποῦ ἂν δὲν ἐκάλυπτε τὴ γῆ μας
μοῖρα δὲ θᾶχαμε στὸν ἥλιο.
Γι' αὐτὸ κρατᾶω στεφάνι
δίχως τὸ ρόδο, δίχως καὶ τὴ δάφνη:
μὲ τὴν εὐχαριστία μονάχα τῆς καρδιάς.

Εἶχαμε τόσο πεθυμήσει
μιὰ λεύτερη στιγμή.
Τὸ γρήγορό της ὄνειρο ἔγραψες
στὰ μάπα μας ἐδῶ. Σ' εὐχαριστοῦμε.

Με τήν βοήθειαν του Θεού, με πίστην εἰς τόν ἕμειον ἀγωνισ-
μας, με τήν συμπαράστασιν ἀσκήρου του Ἑλληνισμοῦ καί με τήν
βοήθειαν τῶν Κυπρίων.

ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΙΝΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΣΥΓΟΥ.

Με σύνθημα ἐκείνου, τό ὄρατον μᾶς κατέλειπον οἱ πρόγονοί
μας ὡς ἱερᾶν παρακατάληκτον " Ἡ Τ Ἀ Ν Ἡ Ἐ Π Ι Τ Ἀ Σ ".

Α Ν Θ Θ Λ Ο Γ Ι Ο

ΚΕΙΜΕΝΩΝ

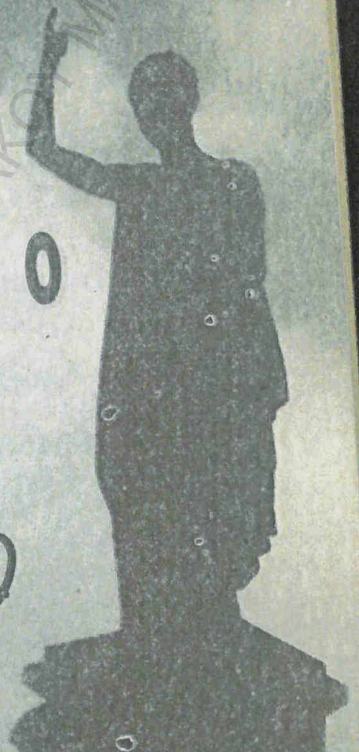
για τον Αγώνα

της ΕΟΚΑ 1955-1959

Ανθολογία:

Μιχαήλκης Ι. Μαραθεύτης

Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου

1949.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

— Θεέ μου, ψιθύρισε ἡ Παρασκευούλα καὶ τοῦ σήκωσε τὸ κεφάλι. Ἕνας βαθὺς ἀναστεναγμὸς βγήκε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ πληγωμένου παλληκαριοῦ καὶ ἡ ψυχὴ του πέταξε στὰ οὐράνια. Τοῦκλεισε τὰ μάτια ἡ ψυχομένη κοπελιὰ, ἀκούμπησε τὸ κεφάλι του στὸ πλατύσκαλο καὶ μ' ἓνα πήδημα ἀνέβηκε τὰ ὑπόλοιπα σκαλοπάτια. Ἦξερε καλὰ τὰ κατατόπια. Καβάλλησε μὲ σβελτάδα τὸν τοῖχο πού χώριζε τὸν ἐξώστη ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τοῦ διπλανοῦ σπιτιοῦ καὶ βρέθηκε στὸ σπίτι τοῦ γείτονα. Εἶδε στὸ δωμάτιο μέσα ἓνα μικρὸ παιδί νὰ κοιμάται, τὸ πήρε στὴν ἀγκαλιὰ της καὶ βγήκε στὸν δρόμο. Πέρασε δίπλα ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες πού, συγχισμένοι ἀκόμα, προσπαθοῦσαν νὰ σπάσουνε τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ δασκάλου, καὶ τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι της.

(ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΤΑ ΛΕΥΚΑΡΑ»)

ΡΗΝΑ ΚΑΤΣΕΛΛΗ

Γεννήθηκε στὴν Κερύνεια τὸ 1938. Αποφοίτησε ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο τῆς γενέτειράς της. Ασχολεῖται με τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὸ θέατρο καὶ τὴν ποίηση. Τὸ ἔργο της τιμήθηκε μερ βραβεῖα καὶ διακρίσεις. Υπηρέτησε στὶς τάξεις τῆς Ε.Ο.Κ.Α. Διετέλεσε βουλευτὴς.

Τα τελεφταῖα χειρόγραφα τοῦ Κυριάκου Μάτση*

Σα ζούσε μας μιλοῦσε γιὰ τὸ ψῶμι,
γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὅ,τι εἶναι πάρα πέρα:
γιὰ ἰδανικά, ἐλεφθερία, ἀθανασία.
Στὸ κρίσιμο σταβροδρόμι προχώρησε στὴ θυσία,
διάλεξε νὰ τὸν κομματιάσουν,
δόθηκε στὴν ἀποσύνθεση ἀδιαμαρτύρητα.
Καὶ ὅσοι νόμισαν πὼς αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος,
σκύβουν ταπεινά στο τόξο τῆς ζωῆς του
πού ολοένα τεντώνεται ἐπιβεβαιώνοντας
τὸ ψῶμι, τὸν ἄνθρωπο καὶ ὅ,τι εἶναι πάρα πέρα:
τὰ ἰδανικά, τὴν ἐλεφθερία, τὴν ἀθανασία.

* Τὸν Σεπτέβρη καὶ Οκτώβρη τοῦ 1958 ὁ Κυριάκος Μάτσης βρισκόταν σὲ κρησφύγετο στὴν Κερύνια. Φέβγοντας ἀπὸ αὐτὸ στις 2 τοῦ Νιόβρη μου ἔδωσε τὰ τελεφταῖα χειρόγρατά του καὶ στις 17 μέρες πού ἀκολούθησαν μέχρι τὸ θάνατό του μου ἔστειλε ἀκόμα μερικά ἀπὸ τὸ Μπέλλαπαῖς καὶ τὸ Δίκωμο.

Και όλα τούτα όχι γιατί πίστεβε
πως θα μείνει εσσει στη μνήμη των ζώντων
— τί ζώντων! —,
μα πως ό,τι έκανε είναι ακριβώς αθάνατο
πέρα απο το ψώμι, πέρα απο τον άνθρωπο.

Οι τελεφταίοι στοχασμοί

Στις 20 του Νιόβρη 1959, όλες οι εφημερίδες της Κύπρου είχαν με τα πιο μεγάλα γράμματα στην πρώτη τους σελίδα την είδηση για την ανακάλυψη την προηγούμενη μέρα ενός κρησφύγετου στο Δίκωμο και το θάνατο του καταζητούμενου Κυριάκου Μάτση. Του είχαν φωνάξει πολλές φορές να βγει και να παραδοθει, μα η απάντησή του έβγαινε πάντα βροντερη απο το άνοιγμα του προδομένου καταφύγιου.

— Αν θα βγω, θα βγω πυροβολώντας!

Ηταν τα λόγια τούτα παραλλαγη της παλιας παράδοσης της φυλης του.

— Αν θα βγω, θα βγω πυροβολώντας!

Δεν πρόφτασε όμως, γιατί οι εκατοντάδες στρατιώτες απόφυγαν τη μάχη με τον μοναδικό αντάρτη που είχε απομείνει στο κρησφύγερο, ρίχνοντας απο το άνοιγμα δυο χειροβομβίδες. Σαν «τόλμησαν» να πλησιάσουν και να κοιτάξουν ο Κυριάκος Μάτσης δεν ζούσε πια.

Κάποιος απο τους ανταποκριτες που κάλεσαν οι αρχες ρώτησε αργότερα τον Αγγλο αξιωματικο που διέφθυνε τη στρατιωτικη επιχείρηση, αν μπορούσε να ήταν δυνατη η σύλληψη του παλληκαριου ζωντανου. «Μια και ήταν πολυ επικίνδυνος μαχητής, αν κατάφερε να βγει απο το κρησφύγετο με το οπλοπολυβόλο του η μάχη θα ήταν άνιση βέβαια αλλά σκληρη και δεν ήθελα να διακινδυνέψω τη ζωη έστω και ενος Αγγλου στρατιώτη», απάντησε. Υστερα συμπλήρωσε με πολλην υπεροψία πως η ζωη ενος στρατιώτη ήταν πολυτιμότερη από την ζωη ενός «τρομοκράτη».

Εχουν περάσει τόσα χρόνια από τη μέρα που η «φτηνη αφτη ύπαρξη» — σύμφωνα με τα λόγια του αξιωματικου —, έπαιψε να βλέπει το φως του ήλιου. Κι όμως το πέρασμά της είναι ζωντανο στις θύμησης όλων των χωριων των βουνών της Κερύνιας και για όλους εμάς τους Ελληνες Κύπριους η μορφη του χαράχτηκε αδη, φωτεινα και ανεξίτηλα στον αγώνα του 1955 - 59.

Πέρα όμως απο το μεγαλείο της αφοθυσίας του και πίσω από τον «επικίνδυνο μαχητη» που δεν άξιζε να κινδυνέψει έστω και ένας Άγγλος στρατιώτης για να τον αντιμετωπίσει, στέκει η ψυχη του. Μια ψυχη λυρικη που έκανε τη δύσκολη ζωη του κεφτοπόλεμου ποίημα που, μέσα στις πιο δύσκολες και επικίνδυνες νύχτες του αγώνα, μπόρεσε να πετάξει ψηλά και να τραγουδήσει:

Εἶναι βραδιᾶς πὸν ἡ σκέψη μου
γοργῆς φτεροῦγες παίρνει
καὶ ξεπερνᾷ τὰ διάσελα
καὶ ξεπερνᾷ τοὺς κάμπους
καὶ πῶς κοντὰ μὲ φέρνει

.....
στ' ὁμορφα καὶ στ' ἀγγελικὰ
τοῦ ἠθικοῦ παλάτια,
τὰ διαφεντέματα τοῦ νοῦ
καὶ τῆς καρδιάς τὰ πλάτια.

Εχτος ὅμως ἀπο τον πηγαῖο λυρισμο του ο Κυριακὸς Μάτσης ἦταν καὶ ἀνήσυχος στοχαστῆς. Λίγα ἀπομεινάκια αὐτῶν τῶν στοχασμῶν του ἔχουν ξεφύγει ἀπο τον τυφῶνα του ἀγῶνα καὶ στέκουν, δείχνοντας ὅλο το μεγαλεῖο του. Εἶναι ἰσῶς ἀπὸ τοὺς λίγους μαχητῆς του 55-59 που μπόρεσαν νὰ φτάσουν σε τόσο ψηλοὺς στοχασμοὺς. Πάντα ἡ ψυχή του περήφανη στεκόταν καὶ ἐπισκοποῦσε τὰ πάντα με θαυμαστή διορατικότητα.

Μα μέρα θέλησε νὰ ἀρχίσει τὸ γράψιμο κάποιου ἔργου.

— Καὶ ποιο θα εἶναι τὸ κεντρικὸ τοῦ νόημα; ρώτησα.

Μου ἔδειξε σε κάποιο φύλλο χαρτιοῦ κάτι προχειρογραμμένο που — ὅπως εἶπε —, ἀποτελοῦσε τὴ βάση. Ἦταν φθινόπωρο του 1958. Οἱ ἀσχολίες, οἱ ἐφθύνες που εἶχε στον τομέα του, τῆς Κερύνειας, οἱ συχνές μετακινήσεις, τὰ «κέρφια» καὶ τελικὰ ὁ θάνατός του δὲν τον ἀφήσαν οὔτε μιαν ἀρχὴ νὰ κάνει σε κείνο που ἠθέλε. Ὁμως τὰ λίγα λόγια στο μοναδικὸ φύλλο χαρτιοῦ ἔμειναν δείχνοντας ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του.

“Ὅλοι πιστεύουμε πὸς ἔχουμε δίκαιο. Εἴτε γιατί βλέπουμε πολὺ κοντὰ σὰν ἄτομα καὶ ὅλοι μαζὴν σὰν οἰκογένεια, σὰν ὁμάδα, σὰν λαὸς, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ. Κι ἂν δὲν ἔχουμε, θὰ προσπαθήσουμε νὰ βροῦμε γιὰ νὰ τὸ ταιριάξουμε ὕστερα μὲ μιὰ φωνὴ πὸν πλανιέται μέσα μας καὶ πὸν τὸ λέγουμε συνείδηση, καὶ νὰ δώσουμε στὴν τελευταία μιὰ νιοβάνια μακαριότητας.

Ἄν εἶναι ἀληθινὴ γιὰ ψεύτικη δὲ νοιαζόμαστε. Φτάνει πὸν πιστέψαμε πὸς... ἔχουμε δίκαιο.

Πιὸ πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτὸ μιὰ ἀμφιβολία ταράζει τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ. Τὶ εἶναι αὐτὸ πὸν μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε πὸς ἔχουμε δίκαιο; Ἄραγε ἡ πίστις σὲ μιὰν ἠθικὴ τελειότητα; Κι ἄραγε ἐκεῖ ὀδηγούμαστε σιγὰ μὰ σταθερὰ;

(«ΓΝΩΜΕΣ ΤΑΠΕΙΝΗΣ ΓΝΩΣΗΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΧΡΥΣΟΠΟΛΙΤΙΣΣΑ, 1982)

Τὰ τετράδια τῆς ἀδελφῆς μου

(ἀπόσπασμα)

Φοροῦσε ἓνα σκοῦρο πουκάμισο καὶ στὰ γόνατά του εἶχε ἀνοιγμένο ἓνα βιβλίο. Παραξενεύτηκα. Πῶς διάβαζε μὲ κλειστό φῶς;

— Ἡ δεσποινὶς Ἀλεξάντρα; Εἶπε καὶ σηκώθηκε ἀπλώνοντας τὸ δεξιὸ του χέρι.

Δὲν ἦταν ψηλὸς. Ἴσως νᾶταν καὶ λιγώτερο ἀπὸ μέτριος στὸ ἀνάστημα. Πῆρα τὸ χέρι του καὶ κάναμε χειραψία.

— Ναί, ἐγὼ εἶμαι.

— Ὁραῖα! Κι ἐγὼ εἶμαι... Δὲν ἔχει σημασία ποιὸς εἶμαι. Μπορεῖς νὰ μὲ φωνάξεις Νίκο.

— Χαίρω πολὺ, κύριε Νίκο.

Κάθισε.

Μαζεύτηκα στὴν καρέκλα ποὺ μοῦδειξε. Ὁ Φιλῆς ξερόβηξε.

— Ἐγὰ θὰ πάω στὸ διπλανὸ δωμάτιο. Ἄν μὲ θελήσετε, μοῦ χτυπᾶτε τὸν τοῖχο. Εἶπε καὶ βγήκε κλείνοντας προσεχτικὰ τὴν πόρτα.

Σιωπῇ. Ὁ Νίκος ἀρφώσε ἔξισταστικὴ τὴ ματιὰ του πάνω μου.

— Ἦσουν κι ἄλλοτε στὴν ΕΟΚΑ;

— Ναί, πρὶν φύγω γιὰ τὴν Ἀγγλία, τὸ '56.

— Ἔχω μάθει ὅσα μπόρεσα γιὰ σένα, πρὶν σὲ καλέσω.

— Τότε θὰ τᾶχετε μάθει ὅλα. Ἡ Κερύνεια εἶναι μικρὸ μέρος. Τίποτε δὲ μένει μυστικὸ.

Χαμογέλασε.

— Διαφώνῳ! Στους μικροὺς τόπους, τὶς περισσότερες φορές τὰ μαθαίνει ὅλα, ἔχτος ἀπὸ τὰ οὐσιώδη. Θές νὰ σοῦ πῶ τι μοῦπαν;

Μὲ κέντρισε ἡ περιέργεια. Κούνησα καταφατικὰ τὸ κεφάλι. Αὐτὸς εἶχε δισταγμοὺς.

— Δὲ θὰ σὲ πειράξῃ;

— Ὅχι.

— Οἱ περισσότεροι μοῦπαν πῶς εἶσαι παράξενη.

— Παράξενη;

— Ναί! Πῆγες στὴν Ἀγγλία κι ἓνα καλὸ πρωτὶ γύρισες χωρὶς καμμιά ἀποσκευή, χωρὶς καμμιά προειδοποίηση, χωρὶς νὰ πῆς τὸ γιατί σὲ κανένα. Εἶναι λιγάκι παραξενιὰ αὐτὸ, δὲν εἶναι;

— Ὅχι, ἴσα-ἴσα, τῶκανα γιὰ ν' ἀποφύγω τὶς παραξενιὲς τοῦ κόσμου.

Τὸ χαμόγελο ξαναφάνηκε στὰ χεῖλη του. Ὑστερα μαζεύτηκε. Ἔσμιξε τὰ φρύδια μὲ ἔγνοια.

ΤΟ Σ

ΑΙ

Ἰδρυση τ
Το Συμ
Αγωνα Ε
26 Μαρ
Υπουργο
δρια του
από πρό
και Πολι

Σκαποί τ

1. Η υ

της

της

ουρ

2. Η σ

τίξ

Αγα

σμέν

μαχι

και

3. Συλ

Αγώ

4. Ανα

Αγώ

5. Συλ

κον

όπια

βλία

φωσι

6. Δημ

Πιν

της Ι

7. Δημ

Δάκ

8. Μίφ

9. Προ

τα π

10. Συγγ

κων

11. Διορ

βολή

12. Ουδ

Αγώ

θαί α

— Ἄς ἔρθουμε στὸ θέμα: Ἦσαν στὴν ΕΟΚΑ. Κατ' ἀκριβείαν ἔρριχνες φυλλάδια κι ἔκανες μεταφορὲς ὄπλων.

— Ναί.

— Τὸ ξέρεις πὼς πιάσανε αἰχμάλωτο τὸν ὑπεύθυνο τῆς ἐπαρχίας;

— Τὸ διάβασα στὶς ἐφημερίδες, σὰν ἦμουν στὸ Λονδίνο. Ἐγὼ προσωπικά δὲν τὸν γνώρισα.

— Πατὶ μπήκες στὴν ΕΟΚΑ τὸ πενηταέξι;

Σώπασα. Ἄρχισα νὰ διπλώνω μὲ ὑπομονὴ μιὰν ἀπ' τὶς σοῦρες τῆς φούστας μου.

— Περιμένω ἀπάντησι! Μοῦπε ἀργά, τονίζοντας τὶς λέξεις.

Ψήλωσα τὸ κεφάλι καὶ τὸν κοίταξα. Τὸ σκοῦρο πουκάμισό του ἦταν ἀνοιχτὸ στὸ λαμὸ. Ἐκεῖ ἀπάνω, στὴν ἄσπρη ἐπιδερμίδα τοῦ λαμοῦ του, γυάλιζε μιὰ χρυσὴ ἀλυσίδα, πού ἡ ἄκρη τῆς χανότανε στὸ στήθος του.

— Πατὶ πιστεύετε στὸ Θεό; Τὸν ρώτησα.

Φάνηκε ξαφνιασμένος. Περιμένε ἀπάντησι κι ὄχι ἐρώτησι.

— Ποιὸς σοῦ εἶπε πὼς πιστεύω στὸ Θεό;

— Στὸ λαμὸ σας ἔχετε ἀλυσίδα μὲ σταυρὸ.

Χαμογέλασε.

— Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι σταυρὸς. Δὲ φαίνεται. Μπορεῖ νὰναι φυλαχτὸ.

Σηκώθηκε κι ἔκανε λίγα βήματα πάνω - κάτω. Ὑστερα σταμάτησε ἀπότομα.

— Τέλος πάντων, θάθελες νὰ ξαναδουλέψης στὴν ὀργάνωσι; Μὲ ρώτησε ἔχοντάς μου γυρισμένη τὴν πλάτη του.

Ἄν τ'ἄθελα; Αὐτὸ λαχταροῦσα ἀπ' τὴ στιγμὴ πού γύρισα.

— Καὶ βέβαια θέλω! Εἶπα ὀλοπρόθυμα.

Γύρισε καὶ μὲ κοίταξε.

— Καὶ γιατί τόσον καιρὸ δὲν τόπες;

— Ποιου; Τὸν Ἀργύρη, ποῦταν σύνδεσμός μου μὲ τὴν ὀμάδα μου, τὸν πῆραν στὰ κρατητήρια. Ἐξ ἄλλου ἦμουν σίγουρη πὼς, ἂν μὲ χρειαζόταν ἡ ὀργάνωσι, θὰ μὲ καλοῦσε.

— Ὅπως κι ἔγινε, ἔ;

Ἡ σιωπὴ του κράτησε πολὺ τούτη τὴ φορὰ.

— Δοιπὸν, θὰ σοῦ ἀναθέσω μιὰ δουλειά, δουλειὰ σοβαρὴ πού θέλει προσοχή. Εἶσαι πρόθυμη;

— Ναί...

— Ἄκου λοιπὸν!

Μοῦ ἀνάθεσε νάμαι κεντρικὸς σύνδεσμος τῶν ἐπιστολῶν. Κανονίσαμε καὶ τὴν πιὸ μικρὴ λεπτομέρεια. Ὑστερα χτύπησε τὸν τοῖχο κι ἤρθε ὁ Φιλῆς. Ζήτησε τὴ

γνώμη του. Αυτός είχε λίγες αντιρροήσεις και κάναμε μερικές μετατροπές. Τελικά
ὀρίστηκε κι ἡ ἡμέρα πού θ' ἀναλάβαινα καθήκοντα. Μετά δυό μέρες τὸ μυστικό
ταχυδρομεῖο θάρχιζε νὰ λειτουργῆ. [...]

(«ΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΜΟΥ»)

Γ. ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ και Ι. ΜΑΣΣΟΣ

ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ: Καθηγητής της Φυσικής Αγωγής. Εργάστηκε στο Γυμνάσιο Ευρύχου
μέχρι την απέλαση του από τους Άγγλους τον Ιούνιο του 1956 μαζί με όλους τους άλλους
Ελλαδίτες εκπαιδευτικούς. Υπηρέτησε τον Αγώνα της ΕΟΚΑ. Έγραψε ποιήματα για τον Αγώνα
της ΕΟΚΑ.

ΜΑΣΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ: Θεολόγος καθηγητής εξ Ελλάδος. Εργάστηκε στο Γυμνάσιο Ευρύχου
μέχρι την απέλαση του από τους Άγγλους τον Ιούνιο του 1956 μαζί με όλους τους άλλους
Ελλαδίτες εκπαιδευτικούς. Υπηρέτησε τον Αγώνα της ΕΟΚΑ στην Κύπρο και στην Ελλάδα.
Διευθύνει την Βιβλική Εταιρεία Ελλάδας.

Ὁ Ὕμνος τῆς ΕΟΚΑ

Στὴν αὐλὴ, συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ κρατούμενοι τὸ πρωινὸ, ξανακούσαμε, ὕστερα
ἀπὸ τὴν μονόλεπτη σιγὴ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Λένα, τὸ ἀληθινὸ πρωταπριλιάτικο μήνυμα
τοῦ ξεσπῶντος τῶν σκλάβων. Πύρινοι λόγοι εἶχανε ἐκφωνηθῆ κι ἡ ὄλη γιορτὴ
ἔκλεισε κατὰ τὸ μεσημέρι μὲ τὸν πρῶτο, τὸν ἀνεπίσημο ὕμνο τῆς Ε.Ο.Κ.Α.

Εἴμαστε ὅλοι παιδιὰ τῆς Ε.Ο.Κ.Α.,
ἀτσαλένια ἔχουμε κορμιὰ
γιὰ τὴν Κύπρο μας ὅλοι νὰ πολεμᾶμε
καὶ νὰ πέφτουμε μὲ θάρρος στὴ φωπὰ.

Τῆς Κύπρου παιδιὰ τμημένα,
μὲ τὴν πίστη στὴ γλυκειὰ μας Παναγιὰ,
στὰ βουνὰ γιὰ ἓνα νέο Εἰκοσιένα,
γιὰ νὰ ζήσουμε μιᾶς ὥρας λευτεριά.

Άννα Κκέλη

(Μητέρα του ήρωα Χρίστου Κκέλη)

Όταν μου τον εφέρασιν...

Όταν μου τον εφέρασιν... κορμί γαιματωμένον...
σκληρή, πικρή η όψη του, το πόδι του κομμένον.
Έφυεν που τ' αγκάλια μου παιδί συνηθισμένο
τζι εφέραν μου τον ήρωαν, ένδοξον, τιμημένο.

(Μαρτυρία Άννας Κκέλη, μητέρας του ήρωα, Ιούλιος 1986)

Χριστοφής Μάτσης

(Πατέρας του ήρωα Κυριάκου Μάτση)

Αχ, παιδί μου

Θάθελα νάταν μπορετό να ξαναγίνω νέος,
να ζώσω το Μ3 σου, να πάρω το σπαθί σου
και ν' ανεβώ στον τόπο σου, να υψώσω την τιμή σου.
Έστειλα τον Γιαννάκη μας
επήγε να σε εύρει
παιδί μου, μείνε ήσυχος
δεν μαύρισε το σπίτι μας
γιατί,
στ' αντάρτικο του Διγενή
έστειλα άλλο μου παιδί.

Αχ ήρωά μου,
σ' ευχαριστώ για τον όρκο
που μου κράτησες
μα και νεκρό σε ικετεύω
για χάρη σου ζητώ,
μην ξεχάσεις το καθήκον σου.
Είμαι εδώ και σου μιλώ,
γνωρίζεις τη φωνή μου,
είμαι ο πατέρας σου, παιδί μου.

Στέλλε από εκεί ψηλά
στέλλε την προσευχή σου

στέλλε την ευλογία σου
για όλο μας τ' αντάρτικο
και για τον ΔΙΓΕΝΗ μας
για τον τρανό Εθνάρχη μας,
την Κύπρο, το νησί μας.

Μιλτιάδης Παλληκαρίδης

(Πατέρας του ήρωα Ευαγόρα Παλληκαρίδη)

Βαγορής Παλληκαρίδης

Ξύπνα, μικρέ μου Βαγορή, ν' ακούσεις τις καμπάνες
ξύπνα να δεις χαρούμενες τις μαυροφόρες μάνες.
Ξύπνα να δεις την Άνοιξη να δεις τα χελιδόνια
ξύπνα να δεις που λειώσανε εις τα βουνά τα χιόνια.
Ξύπνα να δεις τη χαραυγή π' άρχισε να ροδίζει
και τη γλυκιά μας Λευτεριά να την καλωσορίζει.
Ξύπνα, αγόρι μου, να δεις πρωί πρωί με χάρη
πανώρια κόρη έρχεται στεφάνι να σου βάλει.
Στο κάλεσμα σου σκίρτησε στο θάνατο εφάνη
στο χέρι ολοδάφνινο κρατά ένα στεφάνι.
Στον τάφο θ' ανταμώσετε, στον τάφο το δικό σου
θα θέσει ατέλειωτο φιλί πάνω στο πρόσωπό σου.
Θα θέσει η κόρη πούρχεται η κόρη πουν' μεγάλη
και στο ψηλό σου μέτωπο αθάνατο θα βάλει
στεφάνι ολοδάφνινο, όλο χαρά στεφάνι,
όπου και νάναι έρχεται, όπου και νάναι φτάνει.

Μαριτσού Παναγίδη

(Μητέρα του ήρωα Χριστοφή Παναγίδη)

Καλώς ήρτες τζι ανέφανες...

Καλώς ήρτες τζι ανέφανες, φεγγάρι του Γεννάρη,
ποιος σου το είπε, Πάγκο μου, ποιος σου 'καμε χαπάρι
πως εσκοτώθην ο Ττοφής τ' όμορφο παλληκάρι;